

ПОБУДОВА СИСТЕМИ ДІАГНОСТИКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ

© 2015 ЛАЧКОВА Л. І., ЛАЧКОВА В. М., СІДОРОВА Т. О.

УДК 658.15

Лачкова Л. І., Лачкова В. М., Сідорова Т. О. Побудова системи діагностики фінансової безпеки підприємств торгівлі

Метою статті є визначення структурно-логічної послідовності побудови системи діагностики фінансової безпеки підприємств торгівлі для підвищення ефективності управління нею. Розроблено структурно-логічну послідовність діагностики фінансової безпеки підприємств торгівлі, обґрунтовано показники за всіма етапами дослідження, які дозволяють представити повну, цілісну інформацію для користувачів, на підставі якої приймаються управлінські рішення щодо підвищення фінансової безпеки підприємств торгівлі. Розроблена побудова системи діагностики фінансової безпеки принципово відрізняється від існуючих у фаховій літературі підходів, передусім тим, що враховує особливості комерційної діяльності підприємств торгівлі. Запропоновані етапи діагностики конкретизують завдання управління фінансовою безпекою підприємства, дають можливість розкласти складну систему на окремі взаємопов'язані елементи, а в подальшому встановити логіку побудови та здійснення процесу управління. Сформульовані положення розвивають теоретичні основи управління фінансовою безпекою підприємства, розширюють його методичний і практичний інструментарій. У сукупності вони певною мірою вирішують завдання ефективного управління фінансовою безпекою підприємств торгівлі.

Ключові слова: торгівля, підприємство, фінансова безпека, діагностика.

Рис.: 1. **Бібл.:** 9.

Лачкова Людмила Іванівна – кандидат економічних наук, професор кафедри фінансів, Харківський державний університет харчування та торгівлі (вул. Клочківська, 333, Харків, 61051, Україна)

E-mail: milach53@gmail.com

Лачкова Вікторія Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, Харківський державний університет харчування та торгівлі (вул. Клочківська, 333, Харків, 61051, Україна)

E-mail: vilach@yandex.ru

Сідорова Тамара Олександрівна – кандидат економічних наук, професор кафедри економічного аналізу і статистики, Харківський державний університет харчування та торгівлі (вул. Клочківська, 333, Харків, 61051, Україна)

УДК 658.15

UDC 658.15

Лачкова Л. И., Лачкова В. М., Сидорова Т. А. Построение системы диагностики финансовой безопасности предприятий торговли

Целью статьи является определение структурно-логической последовательности построения системы диагностики финансовой безопасности предприятий торговли для повышения эффективности управления ею. Разработана структурно-логическая последовательность диагностики финансовой безопасности предприятия торговли, обоснованы показатели по всем этапам исследования, позволяющие представить полную и целостную информацию для пользователей, на основании которой принимаются управленческие решения по повышению финансовой безопасности предприятия торговли. Разработанное построение системы диагностики финансовой безопасности принципиально отличается от существующих в специальной литературе подходов, прежде всего тем, что учитывает особенности коммерческой деятельности предприятий торговли. Предложенные этапы диагностики конкретизируют задания управления финансовой безопасностью предприятия, предоставляют возможность разложить сложную систему на отдельные взаимосвязанные элементы, а в дальнейшем установить логику построения и осуществления процесса управления. Сформулированные в статье положения развивают теоретические основы управления финансовой безопасностью предприятия, расширяют его методический и практический инструментарий. В совокупности они в определенной степени решают задачи эффективного управления финансовой безопасностью предприятий торговли.

Ключевые слова: торговля, предприятие, финансовая безопасность, диагностика.

Рис.: 1. **Библ.:** 9.

Лачкова Людмила Ивановна – кандидат экономических наук, профессор кафедры финансов, Харьковский государственный университет питания и торговли (ул. Клочковская, 333, Харьков, 61051, Украина)

E-mail: milach53@gmail.com

Лачкова Виктория Николаевна – кандидат экономических наук, доцент кафедры финансов, Харьковский государственный университет питания и торговли (ул. Клочковская, 333, Харьков, 61051, Украина)

E-mail: vilach@yandex.ru

Сидорова Тамара Александровна – кандидат экономических наук, профессор кафедры экономического анализа и статистики, Харьковский государственный университет питания и торговли (ул. Клочковская, 333, Харьков, 61051, Украина)

Lachkova L. I., Lachkova V. M., Sidorova T. O. Developing a System to Diagnose the Financial Security of Trade Enterprises

The article is aimed at identifying the structural-logical progression of building a system to diagnose the financial security of trade enterprises with a view to improve the efficiency of its management. A structural-logical progression of diagnosing the financial security of trade enterprise has been elaborated, indicators for all phases of the study has been substantiated to provide full and complete information to users, on the basis of which managerial decisions can be given in order to improve the financial security of trade enterprise. The proposed development of a system to diagnose the financial security is fundamentally different from the existing approaches in the literature, particularly through taking into consideration features of commercial activities of trade enterprises. The proposed diagnostic steps specify the management tasks in terms of the financial security of enterprise, provide the ability to decompose a complex system into separate interrelated elements, and then install the logic of development and implementation of management process. The formulated provisions provide a further step in developing the theoretical foundations of financial management of enterprise security of enterprise, expand its methodological and practical tools. Together, they solve to some extent the tasks of financial security of trade enterprises.

Key words: trade, enterprise, financial security, diagnostics.

Pic.: 1. **Bibl.:** 9.

Lachkova Lyudmyla I. – Candidate of Sciences (Economics), Professor of the Department of Finance, Kharkiv State University of Food Technology and Trade (vul. Klochkivska, 333, Kharkiv, 61051, Ukraine)

E-mail: milach53@gmail.com

Lachkova Victoriya M. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor of the Department of Finance, Kharkiv State University of Food Technology and Trade (vul. Klochkivska, 333, Kharkiv, 61051, Ukraine)

E-mail: vilach@yandex.ru

Sidorova Tamara O. – Candidate of Sciences (Economics), Professor of the Department of Economic Analysis and Statistics, Kharkiv State University of Food Technology and Trade (vul. Klochkivska, 333, Kharkiv, 61051, Ukraine)

Сучасні підприємства торгівлі, діючи у конкурентному середовищі, постійно знаходяться під впливом сукупності дестабілізуючих зовнішніх та внутрішніх чинників. Політична та економічна нестабільність, мінливість законодавства, недостатній рівень технічного забезпечення підприємств галузі, кваліфікації персоналу, корпоративної культури є суттєвими чинниками, які стримують зростання товарообороту та підвищення якості обслуговування споживачів, що, своєю чергою, впливає на рівень прибутковості та фінансової стабільності підприємств торгівлі. У результаті сучасний фінансовий стан понад 40% вітчизняних підприємств торгівлі визначається як кризовий. Головним внутрішнім чинником, що зумовлює розвиток кризи на підприємствах торгівлі, є неадекватний до ринкових вимог стан управління фінансовою безпекою підприємств. Зважаючи на те, що найважливішою складовою системи фінансової безпеки є діагностика, внаслідок якої визначаються та формуються завдання, що підлягають вирішенню, побудова системи діагностики фінансової безпеки підприємства є важливою та актуальною.

Окремі теоретичні та методичні аспекти проблеми, що досліджується, висвітлено у працях відомих вчених-економістів І. О. Бланка, А. О. Єпіфанова, М. О. Кизима, А. О. Лігоненко, В. С. Пономаренка, О. М. Тридіда та ін.

Проте неоднозначність, складність та комплексність процесу діагностики фінансової безпеки підприємства обумовлює різні підходи і до теоретичних положень, і до практичних рекомендацій щодо її здійснення. При цьому більшість наукових досліджень проведено в галузі промисловості й не враховують особливостей підприємств торгівлі, що стримує впровадження системи фінансової безпеки на підприємствах галузі.

Метою статті є визначення структурно-логічної послідовності побудови системи діагностики фінансової безпеки підприємств торгівлі для підвищення ефективності управління нею.

Дослідження теоретичних аспектів фінансової безпеки підприємств торгівлі дозволило визначити її ключові характеристики, які полягають у визначенні ранніх попереджувальних сигналів загрози банкрутства, діагностиці кризи розвитку підприємства, недопущенні розгортання кризи, вихід з неї, стабілізації господарської системи; забезпеченні фінансової рівноваги та фінансової стійкості підприємства у довгостроковому періоді; сприянні ефективній діяльності суб'єкта підприємництва.

Базуючись на сформульованих ключових характеристиках фінансової безпеки підприємства, враховуючи наукові розробки провідних фахівців, нами запропоновано визначити фінансову безпеку підприємства торгівлі як здатність попереджувати розгортання кризи, забезпечувати фінансову рівновагу та фінансову стійкість підприємства в довгостроковому періоді; створювати умови для ефективної діяльності, зростання вартості підприємства, досягнення позитивних соціальних наслідків на основі системоутворюючих елементів, які визначають порядок її успішної організації.

На підставі аналізу останніх досліджень та публікацій [4, 5, 6, 9] можна зазначити, що об'єктом управ-

ління фінансовою безпекою є процес виникнення та поглиблення кризи розвитку підприємства, впровадження заходів щодо її усунення та запобігання, створення умов для ефективної діяльності підприємства у довгостроковому періоді.

Узагальнюючи теоретичні дослідження з побудови системи діагностики фінансової безпеки підприємства, можна запропонувати таке визначення: діагностика фінансової безпеки підприємства – це система комплексного фінансового аналізу, що проводиться з метою визначення проблем, які можуть генерувати виникнення кризових ситуацій на підприємствах, загрозу банкрутства, а також можливостей підприємства щодо фінансової стабілізації, розвитку, підвищення конкурентоспроможності.

Результати проведеної діагностики дають можливість визначити вид і глибину кризи, а також дозволяють визначити мету та завдання управління фінансовою безпекою. Залежно від глибини кризи такими завданнями можуть бути: локалізація кризових явищ; недопущення виникнення ситуації банкрутства; виведення підприємства із стану юридичного банкрутства; фінансова стабілізація та ефективна діяльність у довгостроковій перспективі.

Результати діагностики є підґрунтям прийняття будь-яких управлінських рішень. Як справедливо зазначає Савчук В. П., «комплекс діагностичних процедур є очевидною стартовою базою будь-якого процесу» [7]. Комплексність у даному випадку пов'язана зі складністю і різноманітністю можливих причин виникнення кризових явищ, коли незадовільний фінансовий стан є віддзеркаленням накопичення проблем, наприклад, у процесах взаємодії з покупцями, постачальниками або персоналом. І хоча необхідність саме комплексного дослідження не підлягає сумніву, на жаль, в економічній літературі відсутня єдина думка щодо напрямків аналізу, які є обов'язковими, мінімально необхідними та достатніми для забезпечення фінансової безпеки торговельного підприємства.

На підставі узагальнення теоретичних досліджень з питань діагностики фінансової безпеки підприємств і результатів досліджень практичної діяльності підприємств торгівлі в сучасних умовах [5, 6, 9] пропонуємо порядок побудови системи діагностики фінансової безпеки на підприємстві торгівлі, представлений на *рис. 1*.

Інформаційна база діагностики фінансової безпеки підприємства базується на внутрішніх та зовнішніх джерелах.

Аналіз теоретичних аспектів проблеми довів, що більшість авторів, розглядаючи питання складу системи діагностики фінансової безпеки підприємства, схиляється до виділення у її складі, залежно від цілей та методів здійснення, двох підсистем:

- ✦ виявлення первісних ознак кризи та експрес-діагностика загрози банкрутства;
- ✦ поглиблена (фундаментальна) діагностика основних показників фінансового стану підприємства.

Як свідчать дослідження, ранніми індикаторами кризи розвитку підприємств торгівлі є несприятливі

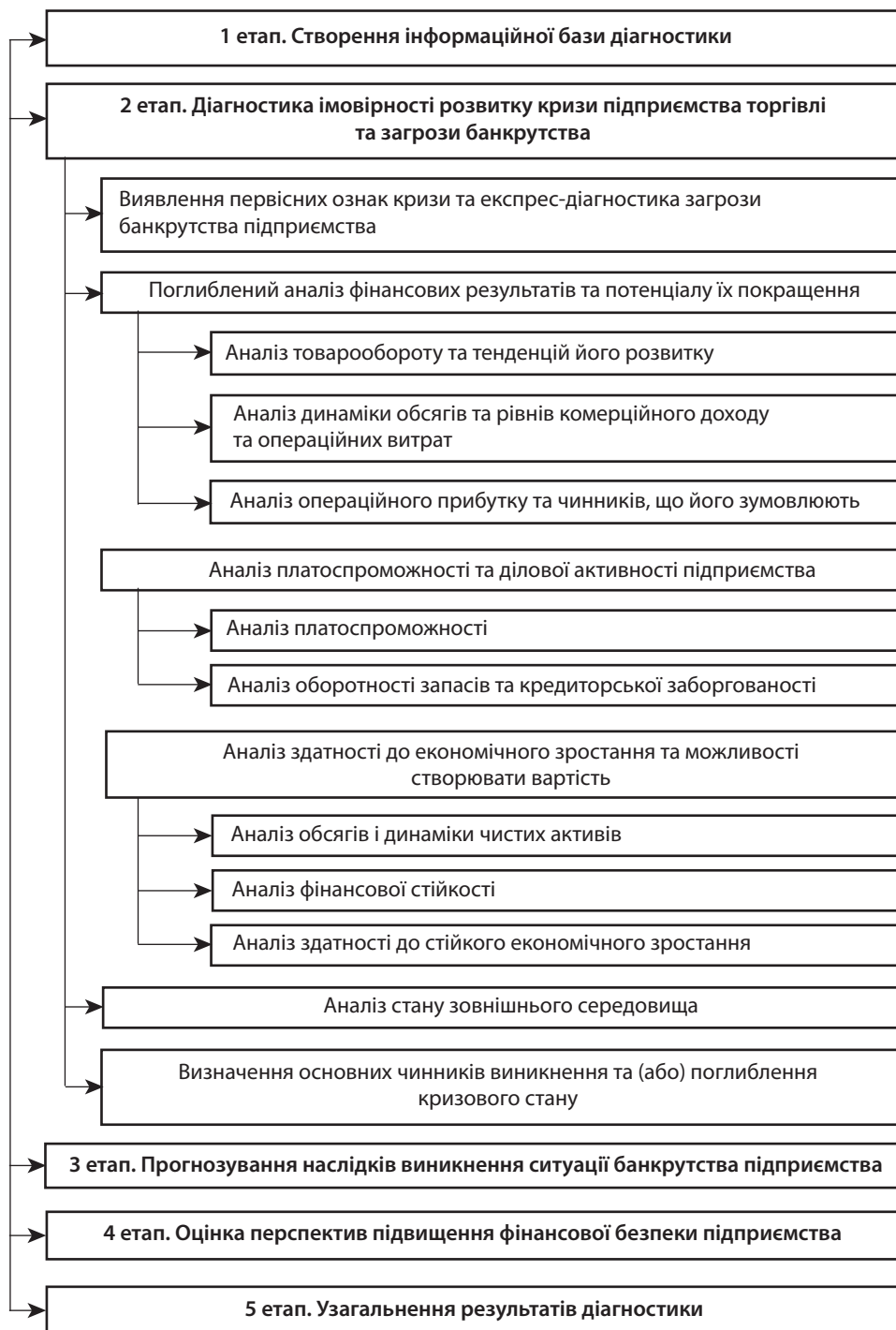

Рис. 1. Структурно-логічна послідовність побудови системи діагностики фінансової безпеки підприємства

зміни в операційній, фінансовій та інвестиційній діяльності: незадовільний стан матеріально-технічної бази, недосконалі технології обслуговування покупців, порушення ритмічності постачання товарів, втрата ключових партнерів, несприятливі зміни в портфелі замовлень; збитки як фінансовий результат операційної діяльності, зміна джерел та умов отримання фінансових ресурсів, відмова від збільшення власного (акціонерного) капіталу; неможливість залучення сторонніх інвесторів тощо. Як правило, на практиці на первісні ознаки розвитку кризи підприємства торгівлі керівники не звертають належної уваги, не сприймають їх як застережливі, що потребують негайного врегулювання. А ці сигнали, за-

лишаючись без належної уваги, можуть сприяти виникненню та поглибленню кризового стану підприємства.

На етапі проведення експрес-діагностики загрози банкрутства на базі публічної звітності підприємств із застосуванням спеціальних прийомів аналізу виявляються зовнішні ознаки наявності кризового стану. Під час проведення аналізу визначаються ознаки втрати платоспроможності підприємства. З цією метою використовуються «Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства...» [1], відповідно до положень яких визначаються ознаки поточної, критичної та надкритичної неплатоспроможності.

У випадку, коли результати експрес-аналізу сигналізують про наявність негативних явищ і проблем з діяльності підприємства, викликають сумнівність чи занепокоєння, переходять до наступного етапу роботи – фундаментального аналізу. Метою проведення фундаментального аналізу є підтвердження та поглиблення висновку експрес-аналізу стосовно фінансового стану підприємства.

Погоджуючись в цілому з необхідністю застосування всього комплексу інструментів фінансового аналізу (горизонтального, вертикального, коефіцієнтного та інтегрального методів), зазначимо між тим, що спектр показників, які пропонують до розрахунку різні автори, надзвичайно широкий. Але навіть не розраховуючи самі показники, а виходячи тільки з логічних міркувань, стає очевидним, що безсистемне їх використання не дозволить отримати ґрунтовні висновки щодо можливостей розв'язання існуючих проблем. Тому, на нашу думку, всі традиційні показники мають бути чітко систематизовані з огляду на завдання досягнення фінансової безпеки підприємства.

Доцільність існування будь-якого підприємства торгівлі залежить від наявності платоспроможного попиту на його продукцію та його ролі в життєзабезпеченні населення. Тому в межах проведення діагностики фінансової безпеки першим кроком має бути виявлення ознак здатності до розвитку в основній сфері діяльності будь-якого підприємства торгівлі – забезпеченні стабільної реалізації товарів та надання послуг. Фахова економічна література в цьому напрямку рекомендує проводити всебічний аналіз товарообороту як основного показника, що надає кількісну характеристику процесу реалізації товарів [2, 3, 8]. Для отримання якісних оцінок даного процесу вважаємо за доцільне в перебігу аналізу товарообороту вивчити динаміку валового прибутку, який характеризує в торговельному підприємстві обсяг реалізованих торговельних надбавок, і операційних витрат, які чинять прямиий вплив на забезпечення необхідних фінансових результатів операційної діяльності. Крім того, інформативними з точки зору наявності кризових симптомів є абсолютні та відносні показники прибутку від операційної та звичайної діяльності до оподаткування (рентабельності реалізації та активів відповідно).

Для отримання більш якісної характеристики розвитку товарообороту доцільно вивчити динаміку фінансових результатів: аналіз динаміки валового прибутку, операційних витрат і операційного прибутку за абсолютною сумою та рівнем в товарообороті.

Ураховуючи те, що в сучасному світі операційна діяльність підприємств торгівлі не є єдиним джерелом доходів для більшості з них, доцільно в межах аналізу фінансових результатів вивчити можливості досліджуваних підприємств генерувати прибуток від всіх видів діяльності, тобто проаналізувати динаміку фінансових результатів від звичайної діяльності до оподаткування.

У даному контексті слід зазначити, що на етапі аналізу фінансових результатів достатнім буде обмежитися розглянутими вище показниками, а здатність до забезпечення зростання вартості інвестованого капіта-

лу за рахунок чистого прибутку доцільно оцінювати в межах напрямку аналізу показників, які характеризують спроможності підприємства у сфері збереження вартості (див. рис. 1). Необхідність такого розмежування пов'язана також з тим, що показник чистого прибутку на даному етапі не несе в собі додаткового інформаційного навантаження (надзвичайні результати діяльності майже не мають місця на досліджуваних підприємствах, а за таких умов, якщо за результатами звичайної діяльності отриманий прибуток, то і за винятком податків і зборів на підприємстві теж залишиться прибуток).

З метою виявлення можливостей підприємств до досягнення фінансової безпеки за рахунок внутрішніх резервів доцільно також вивчити характер розвитку фінансових результатів до оподаткування. Якісним показником, що характеризує рівень реалізації майнового потенціалу на базі прибутку до оподаткування, є рентабельність активів.

Відповідно до запропонованої структурно-логічної послідовності, наступним етапом досліджень має стати аналіз здатності підприємств підвищити ліквідність, який має дати відповіді на питання щодо достатності (хоча б теоретичної) у підприємства оборотних коштів для погашення короткострокових зобов'язань.

Звичайно ж, підґрунтям виявлення таких можливостей є застосування традиційного інструментарію фінансового аналізу за допомогою відповідних показників. Такий аналіз може здійснюватися шляхом зіставлення окремих активів, згрупованих за рівнем ліквідності, з пасивами, згрупованими за терміном погашення зобов'язань, в абсолютному або відносному вираженні, тобто із застосуванням системи фінансових коефіцієнтів.

Певні труднощі для практики становить велика кількість фінансових коефіцієнтів, багато з яких значною мірою дублюють отриману в ході їх розрахунку аналітичну інформацію. З метою подолання означених труднощів Савчук В. П. пропонує додержуватися принципу «розумної достатності», суть якого полягає в застосуванні «для цілей діагностики тільки тих показників, які є інформаційним підґрунтям прийняття управлінських рішень» [7].

Втілення даного принципу стосовно виявлення можливостей забезпечення достатнього рівня ліквідності означає необхідність обґрунтування обмеженої кількості показників, які є дійсно корисними і адекватними поставленим цілям. Маючи на увазі саме виявлення ліквідних елементів активів і можливості з їх участю виконувати боргові зобов'язання перед кредиторами, ми вважаємо за необхідне відійти від традиційних напрямків фінансового аналізу, коли для оцінки платоспроможності та ліквідності застосовуються коефіцієнти покриття, швидкої та абсолютної ліквідності, забезпеченості власним оборотним капіталом та інші, а для аналізу ділової активності підприємства – показники оборотності різних елементів його майна та джерел його формування. Якщо ретельно вивчити причинно-наслідкові зв'язки у формуванні даних показників, то стає зрозумілим, що саме показники оборот-

ності доповнюють інформацію про дійсні можливості підприємства вчасно розраховуватися з кредиторами. Так, наприклад, традиційно дебіторська заборгованість вважається достатньо мобільними оборотними активами, за рахунок погашення якої дебіторами підприємство має змогу оплачувати рахунки кредиторів. На практиці ж все відбувається не завжди так, і реальну мобільність дебіторської заборгованості буде характеризувати саме період її оборотності, що склався на підприємстві. А враховуючи специфіку підприємств торгівлі, певну аналогію оборотності дебіторської заборгованості можна провести з оборотністю товарних запасів, частка яких у цих підприємствах становить більше 60 %, і саме вони частково можуть покриватися за рахунок коштів кредиторської заборгованості.

Ураховуючи визначені аспекти, нами пропонується на даному етапі аналізу застосовувати систему коефіцієнтів, яка складається з коефіцієнтів покриття, оборотності запасів і оборотності кредиторської заборгованості. Стосовно вибору коефіцієнта покриття можна зазначити, що на теперішній час вже проведено ряд економічних досліджень, які ґрунтовно аргументують пріоритетність даного коефіцієнта саме для визначення платоспроможності підприємств торгівлі [3]. Не зупиняючись на загально визначених аргументах, зазначимо лише, що з огляду на мету даного дослідження розрахунок інших моментних показників (коефіцієнта абсолютної або швидкої ліквідності) на прикладі річної звітності є некоректним через суттєву залежність від результатів щоденної діяльності.

У ході дослідження визначено, що одним з найбільш інформативних критеріїв успіху управління фінансовою безпекою підприємства є забезпечення зростання або збереження його вартості. Враховуючи, що мінімальну межу вартості характеризує метод чистих активів [4], аналіз здатності підприємства створювати вартість доцільно починати саме з розрахунку даного показника. Крім того, величина чистих активів значною мірою залежить від структури капіталу, що склалася на підприємстві, тому з метою вивчення причин змін вартості доцільно до системи показників напрямку «збереження вартості» додати коефіцієнт автономії, який характеризує можливості підприємства щодо фінансування діяльності за рахунок власного капіталу і таким чином свідчить про рівень його незалежності від кредиторів.

З метою вивчення потенційних можливостей підприємства доцільно в перебігу даного дослідження оцінити можливості його розвитку за рахунок реінвестування чистого прибутку, а також оцінити вартість підприємства за доходним підходом. Для оцінки вартості за допомогою доходного підходу доцільно обрати метод капіталізації, який не потребує прогнозування майбутніх доходів, що занадто ускладнило б попередній етап аналізу. Звичайно ж вартість підприємства в такому разі жодним чином не пов'язана з величиною його ринкової вартості, але цілком задовольняє вимогам діагностичного параметра, коли його зниження або від'ємні значення будуть свідчити про наявність певних проблем в операційній і фінансовій діяльності та зни-

ження потенціалу збереження вартості. Таким чином, з метою визначення потенціалу збереження вартості підприємств торгівлі пропонується розраховувати показники чистих активів, капіталізації прибутку, коефіцієнт автономії та коефіцієнт стійкого зростання.

Аналіз стану зовнішнього середовища є дуже важливою складовою діагностики фінансової безпеки підприємства, оскільки зовнішнє оточення підприємства відіграє суттєву роль у виникненні та розвитку кризи, посилює або послаблює її перебіг. На цьому етапі діагностики досліджується стан макро- і мікроекономічної кон'юнктури.

Основні чинники виникнення або поглиблення кризового стану підприємства можуть бути визначені за допомогою методів експертних оцінок або моделювання економічної ситуації. Внаслідок проведеної роботи встановлюється ранжирований перелік негативних і позитивних чинників зовнішнього і внутрішнього характеру.

Як показали дослідження, джерелами небезпеки комерційній діяльності підприємств торгівлі є як внутрішнє, так і зовнішнє середовище. Внутрішнє здебільшого пов'язано з діями персоналу, які суперечать внутрішнім регламентам і правовим нормам і можуть зумовити втрати фінансових, матеріальних ресурсів і навіть іміджу торговельного підприємства. Основними джерелами зовнішніх небезпек комерційної діяльності можуть бути також несумлінні дії, але вже з боку поставальників і покупців; посилення конкурентної ситуації, що спричиняє додаткові витрати на утримання покупців для запобігання скороченню їх кола; негативні зміни у правовій сфері, що викликають збільшення законодавчих обмежень комерційної діяльності (наприклад, через ускладнення процедур ліцензування діяльності, лімітування рівня торговельної надбавки, збільшення або підвищення податкових ставок тощо).

Наслідки виникнення ситуації банкрутства доцільно оцінювати з огляду на економічні інтереси власників підприємства, зважаючи на те, що при від'ємному значенні чистих активів або при їх недостатності вони можуть втратити не тільки напрацьований капітал, але й інвестиції у статутний капітал. Відповідно до кількісних значень прогнозованих втрат доцільно й приймати рішення щодо управління фінансовою безпекою підприємства.

Оцінюючи перспективи підприємства щодо підвищення фінансової безпеки, слід зосередитись на аналізі можливості зростання показників фінансово-господарської діяльності підприємства, генерування позитивних грошових потоків у обсягах, достатніх для самофінансування розвитку підприємства. Проведення діагностики фінансової безпеки підприємства завершується формуванням загального висновку, в якому узагальнюються результати проведеної роботи.

ВИСНОВКИ

Запропонована декомпозиція системи діагностики фінансової безпеки підприємств торгівлі надає можливість чітко структурувати процес діагностики, надати керівництву підприємства та іншим користувачам діагностики (власникам, інвесторам) об'єктивну і повну

інформацію для прийняття управлінських рішень щодо підвищення фінансової безпеки підприємства. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства : Наказ Міністерства економіки України № 14 від 19.01.2006 р. (зі змінами і доповненнями, внесеними наказами Міністерства економіки України № 81 від 06.03.2006 р. і № 1361 від 26.10.2010 р.) [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.nau.kiev.ua>
2. **Бланк І. А.** Торговий менеджмент / І. А. Бланк. – 3-е изд. перераб. и доп. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2009. – 782 с.
3. **Власова Н. О.** Інвестиційна привабливість підприємств торгівлі / Н. О. Власова, Н. С. Краснокутська. – Харків : ХДУХТ, 2003. – 152 с.
4. **Крейнина М. Н.** Финансовый менеджмент : учебное пособие / М. Н. Крейнина. – М. : Дело и Сервис, 2009. – 245 с.
5. **Лігоненко Л. О.** Антикризове управління підприємством : підручник / Л. О. Лігоненко – К. : КНТЕУ, 2005. – 824 с.
6. **Пономаренко В. С.** Стратегія розвитку підприємств в умовах кризи : монографія / В. С. Пономаренко, О. М. Тридід, М. О. Кизим. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2003. – 328 с.
7. **Савчук В. П.** Анализ и разработка инвестиционных проектов / В. П. Савчук, С. И. Прилипко, Е. Г. Величко. – К. : Абсолют-В, Эльга, 1999. – 304 с.

8. Торговельне підприємництво: теорія та практика : монографія / За ред. Л. О. Лігоненко. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. – 304 с.

9. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія / За ред. А. О. Єпіфанова. – Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295 с.

REFERENCES

- Analiz i rozrobotka investitsionnykh proektov* [Analysis and development of investment projects]. Kyiv: Absolut-V; Elga, 1999.
- Blank, I. A. *Torgovyy menedzhment* [Commercial management]. Kyiv: Elga; Nika-Tsentr, 2009.
- Finansova bezpeka pidpriemstv i bankivskykh ustanov* [Financial security companies and banking institutions]. Sumy: DVNZ «UABS NBU», 2009.
- Kreynina, M. N. *Finansovyy menedzhment* [Financial management]. Moscow: Delo i Servis, 2009.
- Lihonenko, L. O. *Antykryzove upravlinnia pidpriemstvom* [Crisis management]. Kyiv: KNTEU, 2005.
- [Legal Act of Ukraine] (2006). <http://www.nau.kiev.ua>
- Ponomarenko, V. S., Trydid, O. M., and Kyzym, M. O. *Stratehiia rozvytku pidpriemstv v umovakh kryzy* [Development strategy in the crisis]. Kharkiv: VD «INZhEK», 2003.
- Torhovelne pidpriemnytstvo: teoriia ta praktyka* [Storage Entrepreneurship: Theory and Practice]. Kyiv: KNTEU, 2012.
- Vlasova, N. O., and Krasnokutska, N. S. *Investytsiina pryvablyvist pidpriemstv torhivli* [The investment attractiveness of trade]. Kharkiv: KhDUKhT, 2003.